

EWA MICHNA

Redaktor prowadząca numeru
Uniwersytet Jagielloński

KATARZYNA WARMIŃSKA

Redaktor prowadząca numeru
Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

WPROWADZENIE

Problematyka osiadłości i mobilności jest współcześnie jednym z kluczowych zagadnień podejmowanych przez antropologów i socjologów. Stała się ona tematyką konferencji zorganizowanej przez Sekcję Antropologii Społecznej Polskiego Towarzystwa Socjologicznego, która odbyła się w Zakopanem we wrześniu 2015 roku. Jej uczestnicy podejmowali zagadnienia różnych form związków grup, kultur i tożsamości społecznych z miejscem życia oraz różnorodnych sposobów przemieszczania się ludzi w przestrzeni i ich społeczno-kulturowych skutków. Temat ten i związane z nim szczegółowe problemy są istotne w naszych charakteryzujących się hipermobilnością czasach i wymagają głębszego namysłu teoretycznego i metodologicznego.

Do napisania tekstów zawartych w tym numerze „Studiów Migracyjnych – Przeglądu Polonijnego” zostały zaproszone te osoby, których wystąpienia dotyczyły zagadnień związanych z profilem pisma. Numer ten poświęcony jest przede wszystkim mobilności / migracji, zaś osiadłość jest istotnym kontekstem dla zawartych w nim rozważań.

Jak piszą Caroline B. Brettell i James F. Hollifield we wstępie do książki *Migration Theory: Talking across Disciplines* (2000), w obrębie nauk społecznych trudno jest wskazać jeden dominujący paradygmat w badaniach migracyjnych. Mamy raczej do czynienia z wielością konkurujących ze sobą punktów widzenia uwarunkowanych daną dyscypliną, w obrębie której prowadzi się badania, podzielanymi ideologiami czy „miejscami”, z których się pisze. Ze względu na to, że autorami zamieszczanych tekstów są przedstawicielki i przedstawiciele

socjologii i antropologii, krótko przybliżymy sposób ujmowania omawianych w tomie zagadnień na gruncie tych dyscyplin.

Dla perspektywy antropologicznej charakterystyczne jest ugruntowanie badań nad migracją w danym kontekście społeczno-kulturowym i historycznym, stosowanie miary porównawczej, a przede wszystkim rozpoznanie doświadczenia bycia migrantem i znaczeń związanych z tym społecznym usytuowaniem dla jednostki. Istotne jest także badanie wpływu migracji na społeczne relacje między płciami, w obrębie rodziny oraz grupy kulturowej (Brettell, Hollifield 2000: 4–5). Mogłybyśmy dodać, że tym, co jest dla antropologii niezwykle ważne, jest dominacja perspektywy emicznej, co nie wyklucza łączenia jej z podejściem typu *etic*, koniecznym w badaniach o charakterze porównawczym. Przyjęcie tej ostatniej perspektywy pozwala na rozpoznanie relacji pomiędzy strukturą a działaniem podmiotowym i ujęcie migranta jako tego, który kształtowany jest przez polityczny, ekonomiczny, społeczny i kulturowy kontekst i który sam kształtuje ów kontekst, w obrębie którego działa – czy to w społeczeństwie wysyłającym czy przyjmującym.

Brettell, charakteryzując antropologiczne badania migracji, zwraca uwagę, że przedstawiciele tej dyscypliny ujmują te zagadnienia z różnych perspektyw – zarówno globalnej czy transnarodowej, jak i mikrospołecznej – śledząc, jak migranci poruszają się pomiędzy różnymi światami i jakie ma to konsekwencje dla ich sposobu życia oraz funkcjonowania w różnych społecznych kontekstach (Brettell 2000: 118–119).

Socjologiczne ujęcie migracji, zdaniem Brettell i Hollifield, podziela pewne wspólne pola teoretyczne z antropologią, szczególny nacisk kładąc na analizę przyczyn procesów migracji, ich przebieg w czasie, a przede wszystkim procesy włączania migrantów do społeczeństwa przyjmującego. Te ostatnie traktowane są jako zjawiska wielorako uwarunkowane przez takie czynniki, jak kapitał społeczny przybyszy, struktura rynku pracy czy charakter środowiska instytucjonalnego społeczeństwa przyjmującego. W badaniach tych, jak pisze Barbara Schmitter-Heisler, ważne są nie tylko klasyczne już problemy, takie jak etniczna przedsiębiorczość czy powstawanie etnicznych enklaw zwłaszcza we współczesnych metropoliach, ale też kwestie związane z obywatelstwem, globalizacją, transnarodowością czy translokalnością (Schmitter-Heisler 2000: 77–96). W centrum uwagi znajdują się obecnie globalne przeobrażenia traktowane jako główna przyczyna wyłaniania się nowych wzorców międzynarodowych migracji i procesów osiedleńczych, w tym powstawania transnarodowych wspólnot i postnarodowego obywatelstwa.

Z punktu widzenia badań antropologicznych i socjologicznych ważne jest, że mobilności i osiadłości ludzi towarzyszy powstawanie szczególnych form kulturowych, relacji społecznych i praktyk tożsamościowych.

Jak pisali w dokumencie programowym organizatorzy zakopiańskiej konferencji, badacze w swoich analizach powinni zwrócić szczególną uwagę na społeczne zróżnicowanie praktyk mobilności, gdyż obok ułatwień pojawiają się nowe ograniczenia i blokady. Ważne jest eksplorowanie ich wzajemnych zależności, kiedy to z jednej strony mobilność pewnych kategorii społecznych uzależniona jest od osiadłości innych, a z drugiej – osiadłość może być rzadkim dobrem, które wymusza mobilność innych.

Krytycznej refleksji powinny być także poddane dyskursy publiczne, formy polityki i ideologie związane z mobilnością i osiadłością.

Zebrane w tym numerze teksty traktują o wielu wspomnianych powyżej problemach. Tom otwiera artykuł Janusza Muchy dotyczący różnorodnych konceptualizacji pojęcia wielokulturowości, które odnosi do problematyki migracji. Zdzisław Mach i Natasza Styczyńska omawiają bieżącą politykę Unii Europejskiej wobec uchodźców, wskazując na najważniejsze wyzwania w obliczu kryzysu migracyjnego, przed którymi stoi dzisiejsza Europa. Kolejny obszar analizy to tradycyjne dla antropologii rozważania na temat nomadyzmu. Ewa Nowicka i Ludwika Włodek rozważają, jak nomadyczność wykorzystywana jest w ideologiach grupowych społeczności funkcjonujących w obszarze postsowieckim. Edyta Radzewicz pisze zaś o współczesnych formach oraz realiach praktykowania nomadyzmu przez rdzenną, tradycyjnie koczowniczą grupę Irlandzkich Trawelerów.

Inny aspekt mobilności prezentują Anna Horolets i Joanna Bielecka-Prus, które relacjonują wyniki badań nad dyskursem dotyczącym emigracji, obecnym na stronach paryskiej „Kultury”. Uwikłanie procesów migracyjnych w wielkie wydarzenia historyczne oraz zagadnienia tożsamości i zakorzenienia ukazane zostały w dwóch tekstach dotyczących migracji Górnoszlązaków autorstwa Teresy Soldry-Gwizdź i Justyny Kijonki. Agnieszka Trąbka śledzi różne koncepcje domu w naukach społecznych, ukazując na podstawie materiału empirycznego różne aspekty związane mobilnością *Third Culture Kids*. W ostatnim z zamieszczonych artykułów Katarzyna Wójcikowska analizuje konsekwencje mobilności przestrzennej młodego pokolenia członków mniejszości litewskiej w Polsce dla ich tożsamości etnicznej.

BIBLIOGRAFIA

- Brettell C. B., Hollifield J. F. (2000), Introduction, w: Brettell C. B., Hollifield J. F. (red.), *Migration Theory: Talking across Disciplines*, Routledge: New York – London.
- Brettell C. B. (2000), Theorizing Migration in Anthropology. The Social Construction of Networks, Identities, Communities, and Global Scapes, w: Brettell C. B., Hollifield J. F. (red.), *Migration Theory: Talking across Disciplines*, Routledge: New York – London, s. 97–135.
- Schmitter-Heisler B. (2000), The Sociology of Immigration. From Assimilation to Segmented Integration, from the American Experience to the Global Arena, w: Brettell C. B., Hollifield J. F. (red.), *Migration Theory: Talking across Disciplines*, Routledge: New York – London, s. 77–96.